

Ds. J.J. Verhaar, Krimpen aan den IJssel

“Toekomstmuziek in het heden”

Lezen: Psalm 75 “U alleen, U loven wij”.

Wat God zal doen in de toekomst

Wat zal God doen in de toekomst? Dat, wat Hij altijd al heeft gedaan! De HERE zal Zijn volk eeuwig voor nieuwe verrassingen weten te plaatsen. Maar hier op aarde, in deze tijdsbedeling, gebeurt er weinig nieuws door God. Hij heeft namelijk al één grootse en nieuwe daad gesteld in de zending van Zijn Zoon, in menselijke persoon. En voor de rest blijft het groten-deels hetzelfde. Volgens Psalm 75 zal de HERE *recht blijven doen* (vers 3). Hij zal, wanneer de aarde wankelt, voortdurend *de aarde weer vastmaken* (vers 4). Velen vragen voortdurend (bijvoorbeeld bij zee- of aardbevingen) of het God geweest is, die dergelijke bevingen heeft veroorzaakt. De vraag is echter niet wie de zee of de aarde doet *béven*, maar wie haar telkens opnieuw weer *vást* zet! Verder zal God niet anders doen dan steeds opnieuw *de ‘onzin’ onmaskeren en de menselijke machtswellust beknotten* (vers 5; de hoorn, waarvan sprake is, is het teken van macht). Letten we erop, dat God met onzinnigen en machtsmisbruikers niet argumenteert of redeneert. De HERE deelt koninklijk bevelen uit. Verder is de HERE altijd bezig met *vernederen en verhogen* (vers 7 en 8). In de volkerenwereld is het een voortdurend ‘opgaan – blinken – en verzinken’. Daar zit niemand anders achter dan de HERE! En in de levens van mensen gaat het al niet anders God regeert over het grote geheel, maar ook over alle mensenlevens afzonderlijk. En tenslotte zal de HERE *schenken uit de beker* (vers 9). De Gemeente van Christus krijgt de ‘beker der dankzegging’ aangereikt, maar de goddelozen krijgen de beker van Gods toorn te drinken. Want de HERE bereidt een gifbeker, die dronken maakt ten dode toe.

Wat een God is de HERE! Wat een forse boodschap bevat Psalm 75! Wat een boodschap heeft de Kerk in de wereld te brengen! Laat de Kerk die boodschap vooral niet verdoezelen, maar profetisch spreken. Hoe reageert de Kerk eigenlijk volgens Psalm 75?

Wat de gemeente blijft doen in de toekomst

Bij de ‘gemeente’ moet je natuurlijk allereerst denken aan de gemeente van Israël. Want Israël is niet alleen een volk; zij zijn ook de gemeente van God, die samenkomt in de Tempel. En in de Tempel vertolkt het priesterkoor de stem van God. En de gemeente mag in-stemmen. De gemeente is geroepen om haar bijval te betonen op wat God doet. Er wordt vaak gezegd door christenen ‘dat zij het ook niet weten’, wat er op aarde gebeurt. Maar zo te spreken is de Kerk onwaardig. In Psalm 75 belijdt de Kerk dat zij tot in eeuwigheid zal verkondigen dat God de HERE GóD is, dat Hij *is* zoals Hij is

Inhoud

“Toekomstmuziek in het heden” 177

Ds. J.J. Verhaar, Krimpen aan den IJssel

Waarden en normen in een postmoderne samenleving (II) 178

Ds. L.J. Geluk, Rotterdam

Waakzaamheid 179

Dr. H. Klink, Hoornaar

Boekbesprekingen 183

Van en rond Kohlbrugge

T. van Es

Een indrukwekkende biografie

Drs. J.J. Barnhoorn

Een woord van Blaise Pascal

De God van de Bijbel is een God van liefde en van troost.

en dat Hij dóet zoals Hij doet (vers 10). Dat God vrij en soeverein is en volmaakt rechtvaardig. Heel bijzonder is, dat Israël op spannende momenten haar God vaak noemt: *Jacobs God*. Voor wie de HERE vrezen is Hij in al Zijn vrijheid en rechtvaardigheid toch ook zeer genadig. Zoals Hij dat was voor Jacob. De gemeente ondervindt dat voortdurend bij alle verschrikkelijke dingen die er gebeuren op aarde. En in het heiligdom, in de eredienst, zingt zij daarvan. Overigens niet alleen in de eredienst! Want de Kerk spreekt en belijdt ook overal in de wereld. Het is het spreken tegen de hoogmoedigen en tegen allen die hun macht misbruiken (vers 5 en 11).

Wat er met de gemeente zal gebeuren in de toekomst

Dat staat helemaal aan het eind van de Psalm. En dan is alle menselijke activiteit ten einde. De Kerk van God is maar voortdurend bezig om *de hoornen van de goddelozen af te houwen*. Je hoort er iets in van het Doopformulier. Dat de christen geroepen is om te strijden tegen de machten van zonde, vlees, duivel en wereld. Maar hoe is het met haar eigen positie? *De hoornen van de*

rechtvaardigen zullen verhoogd worden (vers 11). Maar dan is de gemeente passief. Recht doen aan de gemeente, haar verhogen, haar kracht vernieuwen - dát zal God doen. Er komt een dag dat werkelijk alle hoornen van de goddelozen afgehouden zullen zijn en dat werkelijk aan alle onzin de mond gestopt zal worden. Het zal echt niet altijd blijven dóórgaan in de wereld zoals het nu gaat. De onzin en de hoogmoed en de goddeloosheid zullen worden weggedaan van de aarde. Eens en voorgoed. En wat zal het betekenen dat de hoornen van de rechtvaardigen verhoogd zullen worden? We kunnen er ons nog nauwelijks een voorstelling van maken; zondige mensen die we zijn, onvolmaakte christenen die we zijn. Maar Israël (komend in de Tempel) kreeg er een visioen van. En de Christelijke gemeente heeft er ook visioenen van ontvangen. Door middel van de Openbaringen aan de apostel Johannes. Het Lam van God in het midden. Tegelijk de Leeuw uit Juda's stam. Heersend over alle werelden; nieuwe werelden. Geholpen door Zijn apostelen en heiligen. Het toekomstvisioen moet ons afhouden van onzinnigheid en goddeloosheid. En het laat ons onszelf uitstreken naar de heiligheid en de rechtvaardigheid.

Ds. L.J. Geluk, Rotterdam

Waarden en normen in een postmoderne samenleving (II)

Na het 'M', mijn, kom ik tot het tweede 'M': *meer*. De postmoderne mens wil steeds méér. Neen, dat betreft natuurlijk niet alles. Hij wil bijvoorbeeld niet méér kinderen dan een of twee. Want kinderen belemmeren toch wel je

vrijheid. Ook niet méér werk, liever minder werk, maar wel méér geld en méér vrije tijd, om er op uit te trekken. Een weekendje weg, een weekje weg, naar de wintersport, lange en verre reizen in de zomer. Méér, om te kunnen genieten. Ja, dat woord 'genieten' duidt steeds weer op. De postmoderne, ik-gerichte mens is sterk hedonistisch aangelegd.

Waarden en als gevolg daarvan normen worden voor hem voor een zeer belangrijk deel door het genot bepaald. "Genot - de postmoderne vorm van persoonlijk belang - is het principe geworden dat het geestesleven regeert. Waar het op aankomt is niet meer mensen tot zelfstandige wezens te maken, maar om hun onmiddellijke verlangens te bevredigen, om hen zo goedkoop mogelijk te vermaken. Het postmoderne individu is een ongegeneerde kluwen van kortstondige en wisselvallige behoeften geworden." (Alain Finkelkraut, *De ondergang van het denken*, 119)

De postmoderne mens staat in deze zucht naar 'meer' niet alleen, de overheid gaat daarin voor. De

Colofon

Ecclesia, voorheen 'Kerkblaadje', is een uitgave van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge en verschijnt zaterdags om de veertien dagen.

Redactie: Drs. M. den Admirant, Ds. J.K. Vlasblom, Mw G.M. van Ommen-Middelkoop

Eindredactie: Ds. L.J. Geluk en Dr. H. Klink

Vaste medewerkers:

Drs. J.G. Barnhoorn, Dhr. T. van Es, Dr. R. Fernhout, Dr. M. Verduin en Ds. I.J. Wisse.

Redactieadres: Dorpsweg 11, 4223 NA Hoornaar, tel. 0183-581321

Internet-adres: www.ecclesianet.nl

Abonnementprijs: € 19,50 per jaar

Administratie: Baron Bentinckstraat 51, 7731 EK Ommen

tel. 0529 456729, Postbankrekeningnr. 88 71 47

Adm. Ecclesia/Kerkblaadje te Ommen of

Bankrekeningnr. 34.89.69.619 t.n.v.

St. Vrienden van Kohlbrugge te Ommen

Druk: drukkerij Ridderprint, Ridderkerk

landspolitiek staat voor een groot deel in het teken van 'meer', nl. de groei van de economie. Altijd meer, nooit genoeg, zoals het rupsje van die naam. Een pleidooi voor een economie van het 'genoeg' overtuigt voorlopig nog niet.

We zijn nu al aangekomen bij het derde 'M' van oud-minister Pronk: *materie*. De postmoderne mens is in hoge mate gericht op het materiële. Wat tastbaar, wat zichtbaar is dat is van belang. Wat immaterieel is, wat geestelijk is doet er veel minder toe en komt op de zoveelste plaats. De waarden voor de postmoderne mens liggen in het hier en nu. De normen volgens welke hij bewust of onbewust leeft, corresponderen dan ook daarmee en zijn gestempeld door dat 'mijn', 'meer' en 'materie'.

Het zal duidelijk zijn dat de postmoderne mens diametraal staat tegenover de waarden en normen zoals deze eeuwen lang hebben gegolden. Deze zijn bepaald door de drie bronnen van de West-Europese beschaving: Athene, Rome en Jeruzalem. Met een sterke nadruk op de laatste naam, terwijl wij niet vergeten dat sinds de kerstening van Europa de oorspronkelijke cultuur wel werd 'gedoopt', maar niet verdween. Het is deze oorspronkelijke cultuur die meer en meer haar 'doop' van zich heeft afgeschud en in postmoderne snit herleeft. In deze cultuur is geen plaats voor het tegenovergestelde van de genoemde drie 'M's': niet 'mijn en ik', maar *de ander*, in de eerste plaats *de Ander*; niet 'meer' maar *genoeg*, tevreden, sober en dankbaar; niet in de eerste plaats 'materie' maar vooral gericht op *geestelijke* waarden en niet in de laatste plaats op de Heilige Geest.

De discussies die de laatste jaren over waarden en normen zijn gevoerd, hebben tot nu toe weinig opgeleverd. Zij zijn voor de gelovige eigenlijk overbodig, behalve om te belijden waarin voor de christen de waarden die de normen bepalen, verankerd liggen en vandaar het gesprek en het debat aan te gaan. Wij hebben het nu over *morele* waarden en normen (zie Andreas Kinning, *Geografie van goed en kwaad*, 74). De Heilige Schrift wijst duidelijk de weg die moet worden gegaan. De waarden die ons leven stempelen worden ons aangereikt in de Schrift. De Tien Geboden met hun samenvatting tot het dubbelgebod van liefde, wijzen, samen met de apostolische vermaningen, ons de weg. Zij zijn de normen die ons worden voorgehouden en vloeien voort uit de waarden die in het boventijdelijke, het niet zichtbare verankerd liggen. In het metafysische om het filosofisch te zeggen, in de God der eeuwigheid om het theologisch te zeggen. Daarmee kan de gelovige in welke tijd of welke cultuur ook vooruit. Natuurlijk zijn de concrete invulling en toepassing daarvan afhankelijk van de omstandigheden en de cultuur waarin hij leeft, maar

het grondbeginsel is een en hetzelfde. Dit grondbeginsel is dat er een persoonlijke God is, de Schepper die aan Zijn schepselen voorschriften, geboden, opdrachten heeft gegeven en aan wie Zijn schepselen verantwoording schuldig zijn.

De kern van het postmodernisme is de ontkenning van een *persoonlijke* God. Het heeft dit met het modernisme gemeen. Maar het modernisme in de vorm van het positivisme ontkende dan wel elke vorm van metafysica, maar hield nog 'constructies', ordenende principes, zekere waarden in stand. Het postmodernisme is in feite nihilistisch. Er is Niemand en niets achter de zintuiglijk waarneembare werkelijkheid en de mens is in zijn enkelheid geheel teruggeworpen op zichzelf. Relativisme en fundamenteel scepticisme, fragmentering en versplintering blijven over. De post-moderne mens is niet per definitie a-religieus. Maar in zijn zoeken naar religieuze bevrediging staat hij zelf met zijn gevoel centraal. Voor een christen die meer dan hij zich bewust is in de ban van het postmodernisme is geraakt, moet bij voorbeeld de religieuze gemeenschap waarvan hij deel uit maakt, 'gezellig' en 'fijn' zijn. Dat is beslissend.

Gezag, respect voor de ander, orde en historie, hebben *in wezen* voor de postmoderne mens hebben afgedaan. Ik zeg nadrukkelijk: in wezen. Natuurlijk zijn er krachten die weerhouden om tot het uiterste te gaan. Maar de kern van de zaak is: ik ben ik, ik ben vrij, ik wil, ik mag, ik wil ook kunnen.

In dit licht hebben wij de laatste decennia veel ontwikkelingen gezien. Soms werden zij aanvankelijk met enige aarzeling gepropageerd, daarna steeds heftiger voorgestaan en in praktijk gebracht. Ik noem er enkele.

- Het gemak waarmee ongeboren leven, dat niet welkom is, wordt afgevoerd. Eerder heette deze *moord*, nu is het geoorloofd, mits aan enkele voorwaarden is voldaan. Recente statistieken houden ons voor dat in Europa elke minuut twee ongeboren levens worden gedood.
- De euthanasie. Waarom zou je nog moeten leven als je geen menswaardig bestaan meer hebt? Maar wat bepaald wat 'menswaardig' is?
- Waarom zou je trouwen? Ja, vroeger was het een schande om in concubinaat te leven. Dat heette 'hokken'. Een kind uit een dergelijk verbintenis geboren was 'onwettig' ('onecht' in de volksmond), een bastaard. Nu is al jaren de trouwakte als een boterbriefje, zonder waarde.
- Trouw in het huwelijk? Een achterhaald begrip, dat de mensen kooit. Bij het dogma van de zelfontplooiing en de vrijheid hoort, dat je hem of haar loslaat wanneer je een ander ontmoet bij wie en met wie je nog meer je zelf kunt zijn.

e. De uit het verleden bekende 'zuilen', waarin het maatschappelijk en religieuze leven was ingedeeld, zijn gesloopt en wat er nog van rest (ik denk daarbij aan het bijzonder onderwijs) heeft in onze multiculturele samenleving nog maar een wankel bestaan. Maar 'zuilen' behoorden bij de 'grote verhalen' die hebben afgedaan. In een 'zuil' wilde men iets, stond men samen voor iets. De fragmentering heeft ze doen bezwijken.

f. Het zoek geraakt zijn van nationaal besef. Wie ook maar iets in deze richting uit, loopt gevaar verwijten te krijgen van 'nationalistische gevoelens' te koesteren en dat is in deze tijd van vrijheid van meningsuiting nog altijd als een doodzonde.

g. Het verschijnsel van de 'zwevende kiezers' en de vele politieke partijen – er zijn er bij de novemberverkiezing 26! - past ook geheel en al in een maatschappij die in de greep van postmoderne denk- en levenswijzen is. Men wil zich niet meer aan één partij binden. Men kiest wat het meeste belooft, het meeste 'meer' belooft.

h. Ja, het SoW-proces en de PKN zijn te beschouwen als een vrucht van het postmodernisme, dat immers zowel a-historisch als pluraal is. De oude, gevestigde kerken vormen een onderdeel van de 'grote verhalen' die er niet meer toe doen.

Het is, dunkt me Friedrich Nietzsche geweest, die kan worden gehouden voor een vader van het postmodernisme. Als geen ander heeft hij geschreven over het nihilisme als een Europees nihilisme, met alle verschrikkelijke consequenties van dien. Deze ongelukkige domineeszoon heeft deze gezindheid tot in de uiterste consequentie beleefd en is eraan te gronde gegaan. Hij bracht in 1888 de uitdrukking "Umwertung aller Werte" in omloop. Hij bedoelde de omverwerping van de oude idealen en waarden, waarvoor in de plaats nieuwe zouden komen.

De oude, klassieke waarden van de Europese cultuur laten zich concentreren op: het najagen van hetgeen waar, goed en schoon is, waarmee resp. het menselijk denken, willen en gevoelen corresponderen, terwijl deze in betrekking staan met de bovenzinnelijke werkelijkheid, het metafysische, het goddelijke. Het najagen van het ware, goede en schone maakt gelukkig – zo leerde Plato en anderen - en onmisbaar daartoe is de deugd. De

Dr. H. Klink, Hoornaar

Waakzaamheid

Enkele jaren geleden had ik een gesprek met een jongeman die enige jaren in het buitenland had gewoond. Hij

deugd is de weg tot geluk. Plato leerde de vier kardinale of hoofddeugden: gerechtigheid, wijsheid, matigheid en dapperheid. In dit viertal liggen, volgens Plato, alle andere deugden opgesloten. Voor Aristoteles was de allereerste deugd de dapperheid, waaraan de ethische deugden van de matigheid, vrijgevigheid, groothartigheid, eergevoel en zachtmoedigheid zich verbinden, gevolgd door de deugden van het denken: verstandigheid en wijsheid en afgesloten door de maatschappelijk deugden: hulpvaardigheid, waarheid, hoffelijkheid, gerechtigheid en billijkheid. Ambrosius en Augustinus grepen terug op de vier deugden van Plato, aangevuld door de drie christelijke deugden: geloof, hoop en liefde. Ook Thomas schreef in deze geest over de deugden.

De deugdenleer, in welke vorm dan ook precies, heeft eeuwenlang als basis gegolden waarop de opvoeding en de samenleving rustten. Al dan niet uitgesproken was deze in ere en gold zij, versterkt door hetgeen de Bijbel leert, als het systeem dat waarden en normen bepaalde. "Versterkt door hetgeen de Bijbel leert" – niet alleen in de Reformatie verschenen vele catechismi waarmee de Kerk de kinderen en jonge mensen diende om hun de hoofdzaken van het christelijk geloof en christelijk leven bij te brengen, zulke boekjes waren er ook in de Middeleeuwen. In deze geschriften van vóór en van na de Reformatie waren de Tien Geboden opgenomen. Deze werden doorgaans in vraag en antwoordvorm toegelicht, opdat de jongeren zouden leren hoe zij 'wandelen moeten'.

In de tijd dat in West-Europa de maatschappij in drie standen was ingedeeld, hield men het erop dat de eerste en tweede stand, dus adel en geestelijkheid, geroepen waren deze deugden aan de derde stand voor te leven. Dat gold niet alleen de betrachtting van de deugd, maar de gehele wijze van leven. Dr. J. Huizinga drukt dat in zijn inauguratie in Leiden (1915) aldus uit: "Alle hoogere vormen van het burgerlijke leven van den nieuweren tijd berusten feitelijk op navolging van adellijke levensvormen. Helden van den derden stand als Philips van Artevelde en Jacques Coeur leven geheel in ridderlijke idealen en vormen. Uit het hoofsche leven en de hoofsche begrippen van deugd en eer is de moderne gentleman voortgekomen." (*Verzamelde Werken*, IV, 422v)

vertelde me dat hij onenigheid had gehad met iemand die hem erg goed gezind was. Ze hadden een vrij heftige

discussie gehad, omdat de oudere persoon het had gewaagd te zeggen dat er veel te veel immigranten waren in Nederland. Dit stuitte bij hem op verzet. Het gesprek had bij hem een onaangename indruk achtergelaten en hij legde me de vraag voor hoe ik daarover dacht.

Na even nadenken zei ik hem, dat ik bang was dat zijn oudere vriend wel eens gelijk kon hebben. Ik wees hem erop dat het nog niet zo lang geleden was dat de leider van de PKK, die in Turkije gezocht werd, asiel had aangevraagd in Duitsland. Toen het vliegtuig waarin hij zat boven Duitsland vloog, waren er ruim een miljoen Turken op de been om ertegen te protesteren. De Duitse regering retireerde en verleende tegen haar eigen zin het asiel niet. "Was dit geen teken daarvan dat immigranten de politiek direct konden beïnvloeden?" Vervolgens wees ik hem op iets wat mezelf heel wonderlijk en onwaarschijnlijk voorkwam. Ik zei: "Ik ga nu iets heel vreemds zeggen, waar ik me eerlijk gezegd nauwelijks iets bij kan indenken, maar wát als het ooit tot een oorlog komt tussen moslimlanden en landen in Europa? Dan zijn er zoveel moslims in Europa, die heel gemakkelijk partij kunnen kiezen voor de 'vijand'. Natuurlijk, dit staat ook erg ver van mij af. Maar dat ik dit zo zeg, wordt me ingegeven door de lessen uit de geschiedenis. Ooit woonden er een miljoen Joden in Alexandrië. Het ging eeuwenlang vrij goed, tot de vlam in de pan sloeg, in de eerste en tweede eeuw na Christus. Kan dit hier niet? Ik hoor mezelf praten, zo vreemd klinkt het mij in de oren, maar zou dat over, zeg maar een eeuw, niet kunnen?"

Een jaar later, op 11 september 2001 werden de Twin Towers in New York doorboord. Het directe gevolg ervan was de aanval op de taliban in Afghanistan en de verdrijving van Saddam Hoessein uit Irak. Als gevolg van de steeds ondoorzichtiger situatie daar putten landen als Iran en Syrië moed om hun anti-Amerikaanse en anti-Israëliëse politiek kracht bij te zetten en wordt het Midden-Oosten meer en meer tot een gevaarlijk kruisvat voor heel de wereld. In Europa werden aanslagen gepleegd in Madrid en in Londen en moet de geheime dienst op zijn qui vive zijn vanwege het gevaar van moslimterrorisme. Wat dat concreet betekent, wordt duidelijk als we van de laatste twee, drie weken de berichtgeving in binnen- en buitenland volgen.

Het Duitse weekblad *Der Spiegel* vertelde op 16 november jl. het volgende. In een school voor middelbaar onderwijs drongen op klaarlichte dag enkele gemaskerde jongeren een klas binnen. Heel gericht vroegen ze naar de naam van een Turkse leerling uit de klas. De jongen om wie het ging zette het op een lopen en werd achtervolgd door enkelen uit de gemaskerde bende. Andere leden ervan hielden de klasgenoten van de jongen en de

leraar scheikunde met bezemstelen tegen, zodat ze het lokaal niet uitkonden om de jongen in kwestie te hulp te schieten. De jongen om wie het te doen was, werd even later met messteken toegetakeld. De bende rende het schoolplein af en was even later onvindbaar. De gewonde jongen werd afgevoerd naar het ziekenhuis en was toen het bericht de wereld in ging nog in leven.

In hetzelfde bericht werd vermeld wat er op 15 november, de dag voorafgaand aan dit voorval dus in hetzelfde Berlijn gebeurde. Tijdens een vechtpartij waarbij zestig jongeren betrokken waren, werd een vijftienjarige jongen gewond. Het slachtoffer vertelde, desgevraagd, dat leerlingen van de Friedrich-Berg-School en de Hugo-Gaudig-School slaags waren geraakt, vanwege een bepaald punt van onenigheid. De zestig jongeren waren van Arabische en Turkse afkomst. Zij hadden het gemunt op Turken die Duits geworden waren en die alleen de Duitse nationaliteit bezaten.

Uit Engeland wordt een dezer dagen bericht dat de geheime dienst maar liefst zestienhonderd cellen in de gaten houdt, waarin gevaar van terrorisme schuilt. Als we de kranten mogen geloven dan worden de Britten dagelijks geconfronteerd met berichten over dit mogelijke gevaar. In Frankrijk neemt de dreigende situatie in tal van steden alleen maar toe. En in Nederland worden we geconfronteerd met een brutale Samir A. die in de rechtszaal te kennen geeft, dat hij ondanks alle bewijs daarvoor niet toe kan staan dat er moordanslagen gepleegd worden op onschuldige mensen. Tegelijk laat hij weten dat hij Nederland als land veracht en het land zal verlaten zodra hij daarvoor de kans krijgt. Wat in zijn oog onschuldige, anders gezegd: schuldige mensen zijn, heeft de jongeman er niet bij gezegd. Het kan heel goed zijn dat hij er mensen mee bedoelt die zich keren tegen de islam en de spot drijven met deze godsdienst, zoals ooit Van Gogh dat deed. Anderen hebben van hem niets te duchten, degenen die zich tegen de islam keren (hoe dan ook) wel, zo lijkt zijn boodschap te zijn.

Wie heeft een antwoord op deze ontwikkelingen, die zich niet alleen in Europa, maar ook in Rusland en in enkele landen in het Midden-Oosten voordoen? Het lijkt erop dat iedereen in de gegeven situatie een eigen weg kiest. Rusland komt op internationaal vlak steeds meer op voor het eigen belang. Dit houdt in dat men op het eigen grondgebied (Tsjetsjenië) met harde vuist optreedt, Iran de handen boven het hoofd houdt en binnen de Veiligheidsraad een militair optreden in Sudan in de weg staat. Hetzelfde geldt op enkele punten ook van China, dat de contacten met een land als Sudan niet prijs wil geven en ook goede betrekkingen met Iran onderhoudt – vanwege de olie! Europa is een verdeeld huis, met om enkele uitersten te noemen: een sterk rechtse regering in

Polen en een uiterst linkse regering in Spanje. Daardoor kan ook Europa geen vuist maken en moeten de landen die deel uitmaken van de EU zelf in hun eigen land hun koers bepalen.

De verdeeldheid in de wereld is sterker geworden door de inval van Amerika en Engeland in Irak. Een deel van de Veiligheidsraad stemde in 2003 niet in met een inval in dit land. Amerika en Engeland leken ervan overtuigd te zijn dat Saddam Hoessein nog steeds massavernietigingswapens had en bereid was deze te gebruiken. Vast stond dat hij ze had bezeten en ook had gebruikt en dat hij niet aannemelijk kon en wilde maken dat deze vernietigd waren.

Dat deze wapens niet gevonden zijn, heeft aan de inval in Irak voor een deel zijn morele rechtvaardiging ontnomen. Deze kon alleen nog maar gezocht worden in het feit dat een dictator, onder wie een volk enorm te lijden had, van het toneel was verdreven. Maar een feit was dat dát niet de reden was geweest van de inval. Doordat deze morele rechtvaardiging wegviel, konden de tegenstanders van de oorlog tegen Irak volhouden dat het om een veroveringsoorlog ging. Mede daardoor voelden veel Arabieren en moslimfundamentalisten zich gesterkt om de strijd tegen Amerika in de vorm van terrorisme op zich te nemen. Zo werd Irak een land dat als een magneet terroristen aantrok – met alle gevolgen van dien. Daar kwam bij, dat het vaak ondoordachte optreden van Amerikaanse soldaten in Irak en de fouten van de Amerikaanse regering een vermeende rechtvaardiging boden aan de opstandelingen om hun wrede strijd tegen de Amerikanen en de eigen bevolking te intensiveren. De aanslagen versterkten het wantrouwen onder de eigen bevolking tegen de Amerikanen en tegen de eigen regering. Daardoor lijkt Irak nu uiteen te vallen en moet zelfs gevreesd worden voor een burgeroorlog.

De zwakheid van Amerika, ook in de internationale betrekkingen, geeft landen als Iran en Syrië moed om zich weinig aan te trekken van de regering in Washington. Zo gaat Iran door met het ontwikkelen van kernwapens en zo wordt de oorlog in Darfur door Arabische strijders tegen een deel van de Sudanese bevolking van dag tot dag voortgezet.

De grote vraag is of in dit kluwen van ontwikkelingen een oplossing gevonden kan worden. Of stevent de wereld af op een grote confrontatie? De recente oorlog in Libanon en de gebeurtenissen in Gaza stemmen wat dat betreft weinig hoopvol. En wat gebeurt er als Amerika zich terugtrekt uit Irak? Wat gebeurt er als Iran een

atoomwapen kan produceren?

Duidelijk is dat eensgezindheid in de wereld van het grootste belang is. Het valt te hopen dat de Amerikaanse regering in samenspraak met de Democraten in ieder geval de eigen bevolking op één lijn kan krijgen en dat Amerika niet alleen vastberaden is, maar ook wereldwijd bereid is tot (soms stille) diplomatie. Dit kan er in ieder geval voor zorgen dat het slechte imago van Amerika in een groot gedeelte van de wereld wordt bijgesteld. En daarbij is veel gebaat. Want deze wereld kan, menselijkerwijs gesproken, alleen nog geholpen worden door eendracht van die elementen in de wereld die uit zijn op vrede en rechtvaardigheid en die bereid zijn om in uiterste gevallen gezamenlijk op te treden zowel tegen het terrorisme als tegen staten als Iran en Sudan.

Het valt in dit opzicht te wensen dat de berichtgeving ook in de Westerse wereld nu de Democraten in Amerika de laatste verkiezingen gewonnen hebben, minder vooringenomen en meer verantwoord zal zijn. Het moet immers niet onderschat worden wat eenzijdige berichtgeving teweeg brengt onder migranten en in de moslimwereld. Mag ik in dit verband aan het slot van dit artikel wijzen op een tekening die ik zag en die me daar nog eens de ogen voor opende? Op de prent zag men een woestijn, met op de grond een tiental slachtoffers van geweld. Op de achtergrond stonden enkele Arabische militanten. Het ging om Sudan. Boven de tekening stond te lezen: "Als wij eens Arabieren waren en onze belagers waren Joden in plaats van Arabieren, dan zou de hele wereld een geweldig protest laten horen." Onder de tekening viel te lezen: "China en Rusland zien met open ogen toe hoe miljoenen mensen dagelijks het slachtoffer zijn van een misdadig regime – vanwege .... de olie." En plotseling dringt tot je door dat datgene wat Amerika en Europa vaak verweten wordt precies van de andere kant komt. De pogingen die gedaan worden om een land als Sudan te helpen, komen immers keer op keer uitgerekend uit deze hoek. Maar wie hoor je daarover? Ook onze kranten nauwelijks. De afgelopen week werd in verschillende Nederlandse kranten heel veel aandacht besteed aan de onopzettelijke dood van een Palestijns kind, door toedoen van Israël. Over een bloedbad in Irak hoorde men bijna niets (geen reportages etc.), terwijl daar sprake is van doelbewust handelen. En over de honderden doden in de grensstreek van Darfur en Tsjaad, waarvan het persbureau Reuters melding deed op zijn site, was er slechts één krant... die er drie zinnen aan wijdde.

Boekbesprekingen

Van en rond Kohlbrugge

De *Vereeniging tot Uitgave van Gereformeerde Geschriften* mogen wij wel dankbaar zijn dat zij telkens weer boekjes doet uitgaan, die door Kohlbrugge geschreven zijn, of in direct verband met hem staan. Helaas is bij de redactie van "Ecclesia" een uitgave uit 2004 blijven liggen en is deze daardoor nog steeds niet besproken. Het is het boekje *Waar toe het Oude Testament?* van dr. H.F. Kohlbrugge. Het bestuur van de *Vereeniging* had dr. A.A. Spijkerboer bereid gevonden dit werk opnieuw uit het Duits te vertalen. Hij werd daarin bijgestaan door prof. dr. M.J.G. van der Velden. Deze nieuwe vertaling maakt het boekje hopelijk toegankelijker voor de hedendaagse lezer. De materie is echter niet eenvoudig. Men zal zich zeker moeten inspannen om de bewijsvoering van Kohlbrugge te kunnen blijven volgen. Maar wie dit doet, ziet zich beloond met een dieper inzicht in de eenheid van Oude en Nieuwe Testament, benamingen die Kohlbrugge eigenlijk niet zo wilde gebruiken. Hij sprak liever over "Mozes en de profeten" en over "Evangelisten en Apostelen". Als ondertitel staat er: "Leidraad om de boeken van Mozes en de profeten op hun juiste waarde te schatten." En dat laat Kohlbrugge op ondubbelzinnige wijze zien. Het zou voor onze tijd zeer dienstig zijn wanneer men bijvoorbeeld op catechisaties de inhoud van dit boekje zou bespreken, omdat ook tegenwoordig het Nieuwe Testament boven het Oude geschat wordt. Zeer ten onrechte, zo zegt Kohlbrugge, het Nieuwe Testament moet verstaan worden vanuit het Oude. Want de discipelen en apostelen hadden in hun tijd niet anders dan het Oude Testament. De Heere Jezus onderwees hen daaruit. We worden in dit boekje verplaatst in het Nieuwe Testament zelf en leren naar de boeken van het Oude Testament te luisteren op de wijze zoals de Heere Jezus en Zijn apostelen er naar geluisterd hebben. Daarom is het rechte zicht op het Oude Testament zo belangrijk. En daar kan dit boekje veel toe bijdragen.

Het is verzorgd uitgegeven met voorin een inhoudsopgave die in kort bestek laat zien wat de opzet van het betoog is geweest dat Kohlbrugge voor ogen stond. Prof. dr. W. Balke en ds. J.K. Vlasblom schreven een informatief *Ten geleide*, waarin de historie van de totstandkoming van het boekje wordt beschreven. Het omvat 132 bladzijden en kost € 11,90. ISBN 90 239 1326 4.

Het laatst uitgegeven deeltje in deze reeks kwam in 2005 uit en is van de hand van Drs. ir. W.C. Meeuse, getiteld: *Kohlbrugge en Maria de Clercq. Een innige vriendschap*. Ds. Meeuse schreef al in een eerder deel over de verhou-

ding Kohlbrugge en Steven de Clercq. Nu dus over zijn dochter Maria de Clercq. Over haar is niet zoveel bekend als over haar vader Steven. Toch is het, al is het klein, een interessant boekje geworden. Eerst wordt een korte levensschets van Maria gegeven. Dan volgen enkele brieffragmenten uit de correspondentie tussen Kohlbrugge en Maria (12 brieven). Maria heeft Kohlbrugge verschillende vragen voorgelegd, waarop deze haar per brief heeft geantwoord. Slechts twee brieven van Maria aan Kohlbrugge zijn bewaard gebleven, de eerste over bestraffing bij het vloeken, de tweede een condoleance met het overlijden van mevrouw Kohlbrugge. De eerste laat zien hoe Maria zich bezwaard voelde, omdat zij niet wist te reageren wanneer iemand in haar omgeving Gods Naam misbruikte. Zij dacht dan met angst aan de tekst: "Wie zich Mijn en Mijner woorden zal geschaamd hebben voor dit overspelig en zondig geslacht, dien zal Zich des mensen Zoon ook schamen wanneer Hij komen zal in de heerlijkheid Zijns Vaders met de heilige engelen." Zij had hierover geen rust voor haar ziel. Kohlbrugge antwoordt haar, dat het zeker zonde is wanneer wij onze naaste zien of horen zondigen en hem dan niet met ernst daarop opmerkzaam maken. Maar, zo voegt hij er pastoraal en wijs aan toe: "Intussen is dat kwaad of zondige gewoonte zo algemeen, ik vrees ook in Rotterdam, dat men de wereld uit zou moeten lopen, wilde men dat telkens corrigeren of bestraffen." Men moest volgens Kohlbrugge daarom "tijd en wijze weten, van een goede gelegenheid in de omgang gebruik te maken, en dan in ootmoedigheid en liefderijk." Helpt dit niet, mijd dan de omgang met deze persoon. De tweede, met als opschrift: "Hartelijk geliefde Dominee!" laat de band zien die er was tussen Maria en Kohlbrugge en zijn vrouw.

Maria heeft, waarschijnlijk op eigen initiatief, een opstel geschreven over de opstanding der doden. Het is geheel in de geest van Kohlbrugge geschreven. Uiteindelijk werd het, op aandringen van Maria's vader anoniem, uitgegeven onder de titel: *Wat? wordt het bij ulieden ongelooftelijk geoordeeld, dat God de doden opwekt?* In 1996 is dit geschrift door prof. dr. W. Balke heruitgegeven in de Kohlbrugge-reeks. Twee preken en een greep uit de correspondentie van Kohlbrugge met Maria's man Theodor Jacob Locher completeren dit boekje. Al met al weer een welkome aanvulling op reeds bestaande gegevens. Het boekje telt 87 bladzijden en kost € 10,90. ISBN 90 239 1927 0. Beide boekjes van harte aanbevolen. Het zou fijn zijn wanneer de reeks in deze opzet wordt voortgezet.

T. van Es, Alblasserdam

Een indrukwekkende biografie

Wellicht hebt u het fraaigebonden boek al meermaals in de winkel zien liggen: *Calvijn. Biografie*, de Nederlandse vertaling van een werk van de hand van de Franse historicus Bernard Cottret, dat in 1995 is uitgekomen en waarvan sindsdien verscheidene vertalingen het licht gezien hebben.

Al weer een werk over Calvijn? Keer op keer is men geneigd zich af te vragen, of er aan al hetgeen in de loop der jaren over de grote Hervormer al is geschreven nog wel iets, - althans iets, dat van wezenlijk belang is - toegevoegd kan worden. En dan blijkt steeds opnieuw, dat dit wel degelijk het geval is. Nadat ik drie jaar geleden in ons blad uitvoerig aandacht heb besteed aan het boek *Calvijn en de Bijbel* van Dr. W. Balke en in de loop van het vorige jaar het proefschrift van Dr. A. Baars, *Om Gods verhevenheid en Zijn nabijheid. De Drie-eenheid bij Calvijn*, onder de aandacht van de lezers heb gebracht, mag ik nu de imposante biografie van Cottret bij u introduceren. Een boek met een heel bescheiden titel, volkomen in de lijn van de man, wiens beeld in dit boek wordt getekend: Johannes Calvijn, naar wiens laatste rustplaats men tevergeefs zal zoeken, maar wiens invloed tot op de dag van vandaag ongekend groot is.

Cottret, die aan de wieg van de afdeling Letteren en Talen aan de universiteit van Versailles-Saint-Quentin heeft gestaan, onder (kerk)historici - vooral in zijn eigen land - een man van gezag, is uitstekend thuis in de geschiedenis van de Reformatie, en dat niet slechts waar het Frankrijk betreft. Zo heeft hij behalve over het Protestantisme in zijn vaderland ook over de Puriteinen in het Engeland van Cromwell geschreven, terwijl hij daarnaast verscheidene publicaties op cultuurhistorisch terrein het licht heeft doen zien. Zijn Calvijn-biografie - nu dus dank zij de vertaling van Ds. K. Boersma, emeritus-predikant van de Chr. Gereformeerde Kerken, ook toegankelijk voor diegenen onder ons, die de Franse taal niet beheersen - heeft alom sterk de aandacht heeft getrokken, en dat niet ten onrechte. Dr. A. Jelsma oordeelt: "De historicus Bernard Cottret tekent Calvijn in deze boeiende en menselijke biografie als de bescheiden man met een ijzeren wil, die aan de wieg stond van een nieuw type mens. Hij geeft een scherp beeld van de reformatie tegen de kerkelijke, culturele en filosofische achtergrond van zijn tijd. Daarmee krijgen wij een 'Calvijn in beweging' te zien. Het werk toont ons op een zeer knappe wijze de wortels van het calvinisme. Het wordt beschouwd als de beste levensbeschrijving van Johannes Calvijn op dit moment". Een oordeel, waaruit valt op te maken, dat deze biografie - de overvloed aan literatuur over Calvijn ten

spijt - een waardevolle bijdrage aan het Calvijn-onderzoek betekent.

De verleiding is groot, een en ander uit dit imposante werk te citeren. Maar mede gezien de beperkte ruimte in ons blad, waarover ik kan beschikken, moet ik hiervan afzien. Maar één opmerking naar aanleiding van deze uitgave moet mij zonder meer van het hart.

Door de kennismaking met deze biografie realiseer ik mij sterker dan ooit, van hoeveel waarde Calvijn de studie van de klassieke talen en van het Hebreeuws achtte voor de vorming van de dienaren des Woords. Het is een triest gegeven - ik heb hierover reeds vaker in ons blad geschreven - dat de theologische studie - de vóóropleiding inbegrepen - in de laatste decennia, ten prooi aan een gestadig proces van uitholling, schrikbarend veel aderlatingen heeft ondergaan. Een proces, dat, als de tekenen niet bedriegen, binnen afzienbare tijd uitloopt op het besluit, het ambt van predikant ook voor bezitters van een HBO-diploma open te stellen. Een dramatische ontwikkeling, die van minachting voor de Reformatoren en ten diepste ook voor de Heilige Schrift getuigt. Alleen al met het oog hierop verdient het alleszins aanbeveling, zich in het leven van Calvijn te verdiepen en de biografie van Cottret ter hand te nemen. En daarom: neem en lees. U zult er beslist geen spijt van hebben.

*) Bernard Cottret, *Calvijn. Biografie* (Uitg. Kok). ISBN: 90 435 0737 7. Prijs: € 39,50.

Drs. J.G. Barnhoorn, Nunspeet

Er is een martelaarschap in de geschiedenis dat de kleuren draagt van bloed en vuur. Dat is het martelaarschap van een onmiddellijke, acute en dodelijke botsing met de wereld. Wij weten uit de Bijbel, dat dat voorkomt; maar ook dat het betrekkelijk zeldzaam is, en het lot van enkelingen. De Schrift kent echter ook een heel ander martelaarschap: verborgener, eenzamer, slepender. Dat is het martelaarschap van elke gelovige; van Noach, van Sem en van Lot, van zovelen meer! (...) Het is de weg van het uitgeleid worden uit de "velen", de "massa", de "volken en rijken", om als enkeling met name door God gekend te zijn. De weg van Psalm 1: "Niet wandelen, staan, zitten in de kring der zondaars, spotters en goddelozen." De weg van Sem en zijn geestelijke kinderen.

Uit: W. Aalders, *Burger van Twee Werelden*, blz. 42.